

**ПОСТ-ТРАВМАТИЧНИЙ
СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД:**

**дорослі, діти та родини
в ситуації війни**

3

ЛЯЛЮК Г.М. , Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей-сиріт, які пережили психотравмуючі обставини війни	322
ЛЯШЕНКО К.І. , Особливості інноваційної діяльності викладача в контексті формування педагогічної майстерності в умовах військових дій	333
МОСКАЛЬОВА А.С. , Саморегуляція як ознака ефективного здійснення подолання професійних криз керівниками загальноосвітніх навчальних закладів в умовах війни	342
МУРАНЕНКО К.Ю. , Освіта як інструмент подолання посттравматичного стресу у роботі працівників національної поліції України	352
ПАЛЬЧИНСКАЯ М.В., ОРЛЕНКО І.М. , Проектування інклюзивного освітнього простору як засіб соціальної адаптації дітей з особливими потребами в освітньому середовищі	362
ПИВОВАРОВА Г.С. , Партнерські відносини в освіті як засіб подолання посттравматичного стресу студентів в умовах військового конфлікту	374
ПІВЕНЬ Н.М. , Освіта в умовах війни: можливості, проблеми, перспективи	383
ПОРТНИЦЬКА Н., САВИЧЕНКО О., МАЙСТРЕНКО Т. , Тренінгові техніки як засіб подолання стигматизації птср у свідомості вчителів	395
ПРАСОЛ Д.В. , Використання алгоритм-схеми у підготовці психологів та соціальних працівників до роботи з дитиною молодшого шкільного віку в ситуації переживання нею смерті одного з батьків	407
СІНЕЛЬНІКОВА Н.О. , Професійна підготовка вчителів початкової школи до роботи з батьками: досвід Польщі та виклики для України	419
ЦВЕТКОВА Г. Г., ДОВБНЯ С. О., ШУЛИГІНА Р. А., ВАСИЛЕЦЬ К. В. , Посттравматичний синдром у дітей дошкільного віку: сутність, зміст, шляхи подолання	429
ШИЙКА С.В. , Організаційні та гуманітарні можливості вищої освіти у подоланні ПТСР в умовах війни.	451

СІНЕЛЬНІКОВА Н.О.,

кагдидат педагогічних наук, старший викладач, Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Професійна підготовка вчителів початкової школи до роботи з батьками в Польщі здійснюється із залученням сучасних технологій навчання, а саме – ІКТ. Досвід польських учителів та позитивні результати роботи свідчать про стратегічно правильний вектор розвитку державної політики у цій сфері. В Україні з кожним роком дедалі відчутнішою є потреба в удосконаленні змісту підготовки вчителів початкової школи, інформаційному забезпеченні освітнього процесу. Зберігається стійка тенденція до формування інформаційних компетенцій майбутніх учителів початкової школи, збагачення їх інноваційними досягненнями європейських країн. Дані анкетування, проведеного серед українських учителів початкової школи, свідчать про те, що форми роботи з батьками, які використовувалися донині, мають більш традиційний характер. Аналогічне опитування, проведене польськими науковцями, спрямоване більш на індивідуальний підхід учителів до батьків засобами ІКТ. Перед вітчизняною системою вищої освіти постає необхідність запозичення результативного досвіду Польщі. Уваги потребує зосередження викладачів вищої школи саме на методичній підтримці майбутніх учителів початкової школи у контексті сучасних форм роботи з батьками.

Ключові слова: підготовка, вчитель початкової школи, майбутні учителі, батьки, сім'я, освіта, форми роботи з батьками, індивідуальні зустрічі в школі, короткі текстові повідомлення (SMS), електронна пошта, батьківські збори, телефонні дзвінки, Інтернет-форум, шкільний портал.

Профессиональная подготовка учителей начальной школы к работе с родителями в Польше осуществляется с привлечением современных технологий обучения, а именно – ИКТ. Опыт

польских учителей и положительные результаты работы свидетельствуют о стратегически правильном векторе развития государственной политики в этой сфере. В Украине с каждым годом все острее потребность в совершенствовании содержания подготовки учителей начальной школы, информационном обеспечении образовательного процесса. Сохраняется устойчивая тенденция к формированию информационных компетенций будущих учителей начальной школы, обогащение их инновационными достижениями европейских стран. Данные анкетирования, проведенного среди украинских учителей начальной школы, свидетельствуют о том, что формы работы с родителями, которые использовались до сих пор, имеют более традиционный характер. Аналогичный опрос, проведенный польскими учеными, направленное более на индивидуальный подход учителей к родителям средствами ИКТ. Перед отечественной системой высшего образования возникает необходимость заимствования результативного опыта Польши. Внимание требует сосредоточения преподавателей высшей школы именно на методической поддержке будущих учителей начальной школы в контексте современных форм работы с родителями.

The professional training of elementary school teachers to work with parents in Poland is carried out with the use of modern learning technologies – ICT. In this area the experience of Polish teachers and the positive results of work testify to the strategically correct direction of state policy development. In Ukraine every year the need to improve the content of primary school teachers' training, information provision of the educational process is becoming increasingly tangible. There is a steady tendency to form the informational competences of future primary school teachers, enriching them with the innovative achievements of European countries. The questionnaire data from Ukrainian elementary school teachers show that forms of work with parents used up to date are more traditional. A similar poll conducted by Polish scholars is aimed at more on the individual approach of teachers to parents by means of ICT. Before the domestic system of higher education becomes necessary to borrow the Polish experience. Attention is needed to focus the teachers of higher education on the methodological support of future primary school teachers in the context of modern forms of work with parents.

Нагальною потребою сьогодення є підвищення рівня обізнаності майбутніх учителів стосовно роботи з батьками учнів. Експериментальні наукові дослідження, опитування, анкетування, бесіди зі студентами спеціальності «Початкова освіта» демонструють одночасно їх неповнність/побоювання, і бажання більше дізнатися та набути необхідних практичних навичок у роботі з батьками майбутніх учнів.

Природно, що первинним соціальним середовищем дитини є батьки, адже вони безпосередньо впливають на її становлення як особистості. Однак, на жаль, як свідчить практика, не всі батьки виявляють інтерес і бажання підвищувати свої психолого-педагогічні знання та ефективно взаємодіяти з педагогами для знаходження спільного розв'язання проблем щодо виховання та навчання своєї дитини. Тому на сьогодні залишається вкрай важливим питання підвищення педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи, які мають залучати батьків до співпраці.

Особливості підготовки вчителя початкової школи до роботи з батьками досліджували науковці Н. Бугасць, О. Буздуган, О. Будник, С. Корнієнко, О. Кучай, К. Маліновська, О. Матвієнко, К. Гернік, Т. Шанскова. У своїх працях учені приділяли увагу розкриттю ціннісно-смыслових уявлень студентів про значимість гностичного, ціннісно-мотиваційного, прагматичного компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками.

Мета статті – розкрити позитивний досвід Польщі щодо особливостей роботи з батьками учнів початкової школи для його ефективного впровадження в Україні.

Гіпотеза – застосування досвіду польських науковців щодо підготовки вчителів початкової школи дозволить підвищити рівень підготовки вчителів початкової школи в Україні.

Матеріали і методи. У дослідженні брали участь 15 вчителів початкової школи м. Києва, вік опитуваних від 35–47 (n = 15, вік 35–47) років. Усі вчителі були поінформовані, що опитування, анкетування та бесіди проводяться з метою аналізу та опублікування їх результатів. Також респондентами були студенти-випускники спеціальності «Початкова освіта» у кількості 48 осіб, віком від 20–22 (n = 48, вік 20–22) років.

Організація дослідження. Дослідження проводилося у два етапи – збір інформації словесними методами (визначено актуальність проблеми та необхідність удосконалення форм та методів роботи у вищій школі) та вивчення наукової літератури зарубіжних і вітчизняних науковців. Другим етапом є анкетування вчителів (виявлено статистичні дані щодо визначення найбільш уживаних форм роботи вчителя з батьками) та визначення рекомендацій щодо необхідності удосконалення взаємодії вчителя з батьками. Під час реалізації дослідження застосовувалися такі методи, як: теоретичні: аналіз,

порівняння, синтез, систематизація, узагальнення, метод системно-структурного аналізу наукової літератури та проблемно-цільовий метод, які дають змогу показати розвиток педагогічної думки з досліджуваної проблеми; емпіричні: педагогічне спостереження, бесіди з педагогічними працівниками, студентами, аналіз нормативно-правових документів, аналіз отриманих результатів та отриманої первинної інформації.

Сусідство з Польщею, природно, впливає на зміни у системі освіти України. Підтвердженням цьому є зміни, внесені до Закону України «Про освіту», ухваленого 05.09.2017 року Верховною Радою України. Інший документ – Лист МОН України від 17.08.2016 року 1/9-437 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у загальноосвітніх навчальних закладах» висвітлює рекомендації, які вже досить тривалий час впроваджуються у початковій школі Польщі. Зазначимо деякі з них.

Шкільна освіта в Польщі вважається однією з найбільш потужних з-поміж країн Європи. Заняття у початковій школі не мають чіткого поділу на предмети, а побудовані на основі інтеграційного підходу. Такий зміст навчання вимагає значної підготовки вчителя та є вимогою часу.

Для зняття фізичної та психологічної втоми учня з перших днів навчання його привчають писати не ручкою, а олівцем. Польські науковці стверджують, що таким чином у дітей менше втомлюються м'язи рук, та й психологічно дитина не боїться зробити помилку, оскільки має можливість її виправити.

Іншою позитивною практикою є заборона вчителю оголошувати оцінки публічно, адже це негативно впливає на самооцінку дитини та травми її психіку.

У цілому освіта в Польщі спрямована на розвиток потенціалу дитини, враховує здоров'язбережувальну компетентність, що дає змогу бути толерантними один до одного та зростати у своєму індивідуальному темпі [6].

Співпрацю зі школою в Польщі допомагають скеровувати закони і постанови, у яких прописані права та обов'язки батьків [7]. Значною мірою здійснюється просвітницька робота з батьками учнів задля налагодження взаємовідносин між школою та сім'єю. Адже спілкування батьків з учителем впливає на соціальну активність школярів, що, у свою чергу, відображається на шкільному мікрокліматі. Саме з огляду на ці та інші вагомні причини педагоги мають піклуватися про відносини з батьками своїх учнів.

У цьому контексті важливо навчити майбутніх учителів бути радником для батьків, товаришем, який завжди готовий прийти на допомогу. Однією з перших рекомендацій, яку має озвучувати вчитель – знаходити час для своєї дитини, можливо, не багато, але потрібно зробити так, щоб дитина відчувала, що її проблемами цікавляться, що батьки завжди її підтримають і допоможуть. Також для дитини важливим є спілкування, обмін думками щодо нових

шкільних товаришів, друзів. Уважність та терплячість, яку батьки мають виявляти до дитини, нададуть їй упевненості в тому, що її люблять. Батькам потрібно хвалити свою дитину за успіхи, щоб мотивувати її до нових звершень. Лише коли учень зрозуміє, що про нього хвилюються, до нього прислуховуються, тоді він буде сконцентрований на навчальному процесі, а батьки будуть володіти інформацією про життя дитини та знати, коли вчасно треба їй допомогти. Це стане запорукою реалізації функції психологічного захисту родини, яка безпосередньо впливає на становлення особистості дитини [10, с. 32].

Форми та методи, які застосовуються в нинішній вищій школі, не завжди надають упевненості щодо практичної готовності студентів до взаємодії з батьками майбутніх вихованців. Ця проблема потребує комплексного розв'язання. Важливим аспектом, на наш погляд, є врахування соціально орієнтованої підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками, яку досліджує науковець Т. Шанскова. У своєму дослідженні вона виділяє такі компоненти готовності до означеного виду діяльності: цільовий (потреба, інтерес); ціннісно-мотиваційний (соціальні, навчально-пізнавальні та професійні мотиви); змістово-процесуальний (загальнопедагогічні, етнопедагогічні та соціально-педагогічні знання в роботі з батьками учнів); операційно-діяльнісний (соціально-педагогічні уміння для роботи з батьками учнів); оцінно-результативний (самостійна соціально-педагогічна діяльність учителя початкової школи з батьками та її оцінювання) [8, с. 15]. Названі компоненти формуються тоді, коли майбутній учитель виявляє розуміння та бажання ефективно взаємодіяти з батьками учнів для досягнення спільної мети – формування гідної, конкурентоспроможної, освіченої, творчої особистості.

Інший науковець – О. Буздуган, досліджуючи готовність майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з батьками учнів визначає схожі за змістом компоненти: інтелектуально-когнітивний (уявлення щодо забезпечення готовності до взаємодії); ціннісно-мотиваційний (позитивне ставлення, інтерес, усвідомлення значення взаємодії); операційно-діяльнісний (професійно-педагогічні уміння та навички взаємодії вчителя з батьками учнів) [3, с. 171–172].

Подібні компоненти готовності до роботи з сім'єю учня розкриває Н. Бугаєць: мотиваційний (позитивна мотивація до роботи з сім'єю, усвідомлення її мети, позитивне ставлення до роботи з родиною); гностичний (професійно-педагогічні знання про роботу з сім'єю); процесуально-діяльнісний (професійно-педагогічні уміння роботи із сім'єю учня) [1, с. 162].

Проведений аналіз компонентів готовності студентів до здійснення педагогічної взаємодії з батьками дозволяє стверджувати, що найбільш важливими є мотивація, бажання, знання та практичні навички, які мають здобуватися студентами на практичних та семінарських заняттях у ВНЗ [9, с. 198–199].

У цьому контексті польські вчені одностайні у погляді на важливість добору засобів навчання, а саме – впровадження нових мультимедійних технологій [5, с. 259–260]. Так, науковець О. Кучай наголошує на особливому значенні креативних компетенцій для професійного розвитку майбутніх учителів [5, с. 263]. Адже саме вони допомагають майбутнім педагогам подолати страх перед незвичними ситуаціями, вміти уміло та впевнено їх вирішити.

Серед основних компетенцій, якими має володіти майбутній учитель початкової школи, вітчизняні науковці Е. Вільчовський, А. Вільчовська, В. Пасічник називають: праксеологічні, комунікативні, креативні, моральні, інформаційно-медіальні тощо [4].

Зазначені компетенції безпосередньо відображають необхідність оволодіння майбутніми вчителями вміннями ефективної взаємодії з батьками своїх вихованців. Так, польський науковець Й. Кужма зазначає, що у процесі підготовки майбутніх фахівців важливо формувати таку компетенцію, як «знання про взаємодію вчителів, учнів і батьків у навчально-виховному процесі, про умови, методи, засоби дії, про конструювання і розв'язання нетипових навчально-виховних ситуацій за допомогою різних форм занять і активізуючих методів тощо [12, с. 157]. Сучасна вища освіта потребує реалізації нових форм роботи, спрямованих на розвиток означених компетенцій.

У своїх дослідженнях О. Будник наголошує на важливості розкриття у майбутніх учителів умінь проводити діагностику найближчого соціального оточення, яким є сім'я, та його позитивного (негативного) впливу на формування й розвиток специфіки моральної поведінки школяра [2, с. 89].

Низка науковців (О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Капська, Л. Міщик, З. Шевців) зосереджують увагу на необхідності врахування соціального аспекту у підготовці вчителів початкової школи до взаємодії з батьками.

Студенти мають оволодіти такими формами організації соціально-педагогічного процесу, як: словесні (вербальні) – бесіди, розповіді, круглі столи, батьківські конференції, збори; наочні – відвідування музеїв, театрів, картинних галерей, тематичних виставок, кінотеатрів; практичні – ігри, конкурси, тренінги, суспільно значуща праця, екскурсії тощо [2, с. 179–180]. Такі форми спрямовані не лише на просвіту батьків, а й на налагодження взаємовідносин з ними.

На важливій ролі готовності до розв'язання соціальних проблем у школі наголошує польський науковець Б. Шлюз, концентруючи увагу на важливості інтегрування діяльності вчителів, педагогічних і соціальних працівників задля вирішення конкретних соціальних питань учнів та їхніх батьків [2, с. 184]. Адже такий досвід допомагає розв'язувати проблему комплексно.

Науковці К. Гернік та К. Маліновська наголошують, що головним у взаємодії з батьками є позитивне ставлення вчителя до батьків, його відкриті.

дружелюбні відносини, бажання поділитися з ними знаннями, а також демонстрація щирої зацікавленості у ідеалах, озвучених батьками [11, с. 12–16]. До форм роботи з батьками вони зараховують: дні відкритих дверей, відкриті уроки, зв'язок з батьками електронною поштою, телефоном. Вчені звертають увагу на важливості для батьків спілкування з директором та адміністрацією закладу, яким вони довіряють свою дитину.

Учителям варто влаштувати індивідуальні зустрічі з директором школи і класним керівником, відкриті шкільні заходи (наприклад, сімейний пікнік, фестиваль, день мецената і т.д.). Такі зустрічі можна організовувати за межами школи. Організацію зустрічі можна довірити частково або цілком батькам.

Серед основних форм зв'язку з батьками в Польщі здебільшого є: електронні листи, чати, SMS-журнал тощо.

Провівши анкетування серед учителів початкової школи (15 осіб) м. Києва, визначили, що найбільш поширеними формами взаємодії з батьками є: індивідуальні зустрічі в школі, батьківські збори, короткі текстові повідомлення (SMS), електронна пошта, телефонні дзвінки.

Порівнюючи зі схожим опитуванням учителів у Польщі [11, с. 14], виявили певну різницю.

Таблиця 1.
 Форми роботи з батьками в Польщі та Україні

Форми роботи (Україна)	%	Форми роботи (Польща)	%
індивідуальні зустрічі в школі	49	заплановані індивідуальні зустрічі в школі	4
електронна пошта	5	електронна пошта	28
короткі текстові повідомлення (SMS)	23	короткі текстові повідомлення (SMS)	59
батьківські збори	36	Інтернет-форум / шкільний портал	41
телефонні дзвінки	25	телефонні дзвінки	7
тренінги	2	індивідуальні зустрічі поза школою	81
бесіди в школі	19	зустріч батьків (інтерв'ю)	3

Дані таблиці свідчать, що найчастіше налагодження зв'язку з батьками в обох країнах відбувається через індивідуальні зустрічі в школі (Україна) та

поза школою (Польща). У Польщі, на противагу Україні, більше уваги приділяють ІКТ як засобу, який допомагає комунікувати з батьками. Незважаючи на те, що в нашій країні батьки, як і вчителі, використовують ІКТ, проте поширеність їх не є домінуючою. Особливістю взаємодії з батьками в українських школах все ж таки залишаються індивідуальні та групові зустрічі, які допомагають вирішувати проблемні питання.

Безсумнівно, варто враховувати досвід Польщі, це надасть можливість економити час учителя та використовувати ІКТ задля інформування батьків щодо питань виховання та навчання своїх дітей. Не менш ефективним буде створення блогів, інтернет-конференцій, відео-порадників для батьків, які допоможуть підвищити їх педагогічну культуру.

Висновки. Проаналізувавши досвід Польщі, можна стверджувати, що для того, аби відбулися прогресивні зрушення в освітній сфері, потрібно приділяти значну увагу медіаграмотності сучасних студентів, надавати можливість розвивати їх креативну компетентність та вміння працювати в команді, ознайомлювати їх з особливостями роботи соціальних працівників задля здійснення корекції та злагожденості дій, спрямованих на допомогу сім'ям.

Перспективами подальших досліджень є вивчення зазначеної проблеми в інших європейських країнах.

Список використаних джерел:

1. Бугаєць Н. А. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів до роботи з сім'єю учня : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. А. Бугаєць. – Харків, 2002. – 202 с.
2. Будник О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О. Б. Будник. – Житомир, 2015. – 552 с.
3. Буздуган О. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічної взаємодії з батьками учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. А. Буздуган. – Одеса, 2013. – 213 с.
4. Вільчковський Е. С. Підготовка педагогів для дошкільних закладів у польських ВНЗ у контексті Болонського процесу / Е. С. Вільчковський, А. Е. Вільчковська, В. Р. Пасічник. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/263/84/>.
5. Кучай О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів у Польщі та Україні / Spektrum pedagogiki religii / pod redakcja ks. Mariana Wlosinskiego // Copyright by Wyzsza Szkola Humanistyczno-Ekonomiczna we Wloclawku. – Wloclawek, 2014. – С. 257–268.
6. Редакція YaVP 5 відмінностей польської та української школи

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.yavp.pl/uk/osvita-v-polshchi/5-vidminnostei-polskoi-ta-ukrainskoi-shkoly-12889.html>.
7. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини, 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.novadoba.org.ua/sites/default/files/files/CharterEDCHREUKr_new5.pdf.
 8. Шанскова Т. І. Соціально орієнтована підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. І. Шанскова. – К., 2002 – 22 с.
 9. Шульга А. В. Компоненти підготовки майбутніх учителів до роботи з батьками молодших школярів із неповних сімей // Наукові записки. Серія: педагогіка. – 2016. – № 3. – С.196–202.
 10. Я возвращаюсь в Польшу... Начальная школа – часть II [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://powroty.otwartaszkola.pl/file.php/1/przewodniki/Przewodnik2RUS.pdf>.
 11. Hernik K. i Malinowska K. Jak skutecznie współpracować i komunikować się z rodzicami i społecznością lokalną. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów. – Warszawa : Instytut Badan Edukacyjnych, 2015. – 78 s.
 12. Kuzma J. Nauczyciele przyszłej szkoły / J. Kuzma. – Krakow, 2000. – 197 s.

Transliteration of References:

1. Buhayets' N. A. Profesiyno-pedahohichna pidhotovka maybutnikh uchyteliv do roboty z sim'yeyu uchnya : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / N. A. Buhayets'. – Kharkiv, 2002. – 202 s.
2. Budnyk O. B. Teoretychni i metodychni zasady profesiynoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do sotsial'no-pedahohichnoyi diyal'nosti : dys. ... dok. ped. nauk : 13.00.04 – teoriya i metodyka profesiynoyi osvity / O. B. Budnyk. – Zhytomyr, 2015. – 552 s.
3. Buzduhan O. A. Pidhotovka maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do pedahohichnoyi vzayemodiyi z bat'kamy uchniv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / O. A. Buzduhan. – Odesa, 2013. – 213 s.
4. Vil'chkovs'kyy E. S. Pidhotovka pedahohiv dlya doshkil'nykh zakladiv u pol's'kykh VNZ u konteksti Bolons'koho protsesu / E. S. Vil'chkovs'kyy, A. E. Vil'chkovs'ka, V. R. Pasichnyk. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://vuzlib.com/content/view/263/84/>.
5. Kuchay O. Pidhotovka maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u Pol'shchi ta Ukraini / Spektrum pedagogiki religii / pod redakcja ks. Mariana Wlosinskiego // Copyright by Wyzsza Szkola Humanistyczno-Ekonomiczna we Wloclawku. – Wloclawek, 2014. – S. 257–268.
6. Redaktsiya YaVP 5 vidminnostey pol's'koyi ta ukrayins'koyi shkoly [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.yavp.pl/uk/osvita-v-polshchi/5-vidminnostei-polskoi-ta-ukrainskoi-shkoly-12889.html>.
7. Khartiya Rady Yevropy z osvity dlya demokratychnoho hromadyanstva y

- osvity z prav lyudyny, 2010 r. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.novadoba.org.ua/sites/default/files/files/CharterEDCHREUkr_new5.pdf.
8. Shanskova T. I. Sotsial'no oriyentovana pidhotovka maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly do roboty z bat'kamy : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / T. I. Shanskova. – K., 2002 – 22 s.
 9. Shul'ha A. V. Komponenty pidhotovky maybutnikh uchyteliv do roboty z bat'kamy molodshykh shkolyariv iz nepovnykh simey // Naukovi zapysky. Seriya: pedahohika. – 2016. – № 3. – S.196–202.
 10. YA vozvrashchayus' v Pol'shu... Nachal'naya shkola – chast' II [Elektronnyy resurs]. – [Rezhym dostupu] : <http://powroty.otwartaszkola.pl/file.php/1/przewodniki/Przewodnik2RUS.pdf>.
 11. Hernik K. i Malinowska K. Jak skutecznie wspolpracowac i komunikowac sie z rodzicami i spolecznoscia lokalna. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorow. – Warszawa : Instytut Badan Edukacyjnych, 2015. – 78 s.
 12. Kuzma J. Nauczyciele przyszlej szkoly / J. Kuzma. – Krakow, 2000. – 197 s.

SINELNIKOVA N.O.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Boris Grinchenko Kiev University, Kyiv, Ukraine

PROFESSIONAL TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO WORK WITH PARENTS: POLAND EXPERIENCE AND CHALLENGES FOR UKRAINE